

Ο διπλός αγώνας του Καραϊσκάκη κατά των Τούρκων και της φυματίωσης

Γεώργιος Καραϊσκάκης (σχέδιο του Karl Krazeisen)

Ας αρχίσουμε με τα στοιχειώδη βιογραφικά «του γιου της καλογριάς» και «Αχιλλέα της Ρωμιοσύνης». Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης, αν και τον αμφισβήτησαν πολλοί λόγω των περιστάσεων και εξ αιτίας της προσωπικής του ιστορίας, αποτελεί μια από τις μεγάλες προσωπικότητες της επαναστατικής περιόδου. Ο εθνικός ποιητής Κωστής Παλαμάς τον χαρακτηρίζει «του γένους το καμάρι» και «Αχιλλέα της Ρωμιοσύνης». Μητέρα του ήταν η Ζωή Ντιμισκή, αδελφή του κλέφτη Κώστα Ντιμισκή και ανηψιά του Γώγου Μπακόλα. Μικροπαντρεμένη, χήρεψε γρήγορα και για να εξασφαλίσει την επιβίωση πήγε σε μοναστήρι που καλογέρευε συγγενής της, είδος νεοκόρου που ρασοφόρεσε χωρίς να έχει γίνει ακόμα μοναχή. Εκεί έσμιξε ένα βράδυ με τον

Δημήτρη Καραϊσκό¹. «Ευλογημένη ώρα!» γράφει ο Δημ.Φωτιάδης. «Η Ελλάδα της χρωστάει έναν από τους πιο λαμπρούς ήρωες του Εικοσιένα».

Ο Καραϊσκάκης γεννήθηκε στη Σκουληκαριά ή Μαυρομμάτι της Άρτας τον Ιανουάριο 1782. Από τα πρώτα παιδικά του χρόνια βρέθηκε στους δρόμους, ξηνηστικωμένος, αφρόντιστος, απροστάτευτος, κυνηγημένος, εξευτελιζόμενος. Ήταν «Ο γιος της καλογριάς» και συχνά «Ο μούλος της καλογριάς». Όλα αυτά έπρεπε να τα παλαίψει μόνος του, αναπτύσσοντας τους αναγκαίους αμυντικούς και επιθετικούς μηχανισμούς.

Από την παιδική του ηλικία γνωρίζει λόγω μικροκλοπής τις φυλακές- και όχι τυχαίες: εκείνες του Αλή πασά: «δύο χρόνους στην καδένα² του Αλή». Πάντα για την επιβίωσή του μπαίνει στη στρατιωτική δύναμη του πασά. Πολέμησε μάλιστα και εναντίον του Πασβανόγλου³, πασά της Βοσνίας τον οποίο επικαλείται και ο Ρήγας Φεραίος στο «Θούριό» του. Τελικά ο Καραϊσκάκης μπαίνει στο στρατιωτικό σώμα του Κατσαντώνη.

Από το 1821 μπαίνει, διατηρώντας όμως πολλούς βαθμούς αυτονομίας, στην υπηρεσία της Επανάστασης. Πήρε μέρος στην πολιορκία της Άρτας, στη μάχη του Αγίου Βλασίου, στη μάχη στο Κρεμμύδι και μετά στην πολιορκία της Ακρόπολης, στην περίφημη μάχη της Αράχωβας, και στη μοιραία μάχη στο Κερατσίνι⁴. Εκεί και βρήκε το τέλος από άγνωστο χέρι, πιθανότατα ελληνικό, υποκινούμενο από γνωστόν αίτιο. Ο Καραϊσκάκης δεν θέλησε να μιλήσει για να μη διχάσει το στράτευμα. Είπε, με τον δικό του βωμολοχικό τρόπο, ότι θα τακτοποιούσε μόνος του, αν επιζούσε από τον τραυματισμό του. Δεν επέζησε. Πέθανε τη μέρα της γιορτής του, σε ηλικία 45 μόλις ετών!

Από τις μάχες που πήρε μέρος ο Καραϊσκάκης θα αναφέρουμε μόνο δύο: της Αράχωβας και τη μοιραία εκείνη του Κερατσινίου. Στην πρώτη *«ο Καραϊσκάκης έκλεισε από παντού τους Τούρκους μέσα στην Αράχωβα και στη φονική μάχη που έγινε στις 24 Νοέμβρη 1826 οι Τουρκαρβανίτες έπαθαν μεγάλη καταστροφή»*, όπως

¹ Σχετικά με τον πατέρα του: αναφέρεται ως γιος του αρματωλού Δημ.Καραϊσκού, ο οποίος ποτέ δεν τον αναγνώρισε ως γιο, ούτε επεδίωξε οποιαδήποτε συνάντηση μαζί του. Το όνομα Καραϊσκος, όπως υποστηρίζεται, προέρχεται από το καρά (μαύρος, μελαχρινός) και την ίσκα, το εύφλεκτο υλικό, επειδή αρπαζόταν και καυγάδιζε με την παραμικρή αφορμή. Το μικρό παιδί του Καραϊσκού είναι το Καραϊσκάκι, ο Καραϊσκάκης.

² Καδένα, εκτός από την κοσμητική αλυσίδα και η χοντρή αλυσίδα που έδεναν τους φυλακισμένους και η ακόμα μεγαλύτερη της άγκυρας των πλοίων.

³ Ο Οσμάν Πασβανόγλου (1738-1807) ήταν Βόσνιος επαναστάτης. Απέκρουσε τις σουλτανικές δυνάμεις και επέκτεινε την κυριαρχία του ως τη Βλαχία. Τον επικαλείται ο Ρήγας στο «Θούριό» του για συγκρότηση αντισουλτανικής ομοσπονδίας.

⁴ Βλ. Δημ.Φωτιάδη: Καραϊσκάκης. Εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1995 (Α' έκδ. 1956)

γράφει ο Κορδάτος⁵. «Όχι μόνο σκοτώθηκαν πολλοί πάνω στη μάχη, αλλά και όσοι γλύτωσαν και θέλησαν να φύγουν πιάστηκαν και σφάχτηκαν. Από τους 2000 στρατιώτες Τούρκους μόνο 300 γλίτωσαν [] και ο Καραϊσκάκης με τα κεφάλια των σκοτωμένων και σφαγμένων Τούρκων έστησε πυραμίδα κι έβαλε την επιγραφή “Τρόπαιον των Ελλήνων κατά των βαρβάρων”». Ο Διον. Κόκκινος⁶ στην ιστορία του της Επανάστασης γράφει: «Κατά την επομένην δε έστησαν εις θριαμβευτικήν ένδειξιν της μεγάλης νίκης μακάβριον τρόπαιον, μαρτυρούν το εξαγριωμένον εκ του αγώνος ελευθερίας ή θανάτου ένστικτον των πολεμιστών. Απέκοψαν τας κεφαλάς τριακοσίων νεκρών και έστησαν εις πυραμίδα επί υψηλής βάσεως και τοποθέτησαν επί της βάσεως ταύτης πινακίδα με την φράσιν «Τρόπαιον των Ελλήνων κατά των βαρβάρων Οθωμανών ανεγερθέν κατά το 1826 έτος, Νοεμβρίου 24 εν Αράχωβα».

Η πράξη εκείνη τότε προκάλεσε έντονα αρνητική εντύπωση στους Ευρωπαίους που βρίσκονταν στην Αίγινα, στους φιλέλληνες (όπως και οι παλαιότερες σφαγές της Τριπολιτσάς), αλλά και σε πολλούς Έλληνες. Ήταν μια πράξη αντεκδίκησης, καθόλου μάλιστα ασυνήθιστη μεταξύ των εμπολέμων. «Η χρησιμοποίησις των κεφαλών των ηττημένων αντιπάλων ήτο έθιμον των Τούρκων», γράφει ο Κόκκινος. «Ο Ιμβραήμ και ο Κιουταχής προ ολίγων τότε χρόνων είχαν αποστείλει δια πλοίων εις τον Σουλτάνον φορτία κεφαλών και μελών ανθρωπίνων από το Μεσολόγγι. Το βάρβαρον τούτο έθιμον είχεν επιδράσει επί των εκτραχυνθεισών εκ του πολέμου ψυχών των Ελλήνων αγωνιστών».

Μίμησις της τουρκικής πρακτικής ήταν και η αποστολή των κομμένων κεφαλών των Τούρκων αρχηγών στη Διοίκηση, στην πρωτεύουσα Ναύπλιο, όπως οι Οθωμανοί τα έστελναν στο Σουλτάνο. Βέβαια από το σαράι έστελναν στου πολεμιστές χρήματα και δώρα. Η ελληνική διοίκηση δεν είχε ή δεν μπορούσε να στείλει ούτε ψωμί, ούτε βόλια. Έγινε όμως στο Ναύπλιο Δοξολογία για τη νίκη, ενώ εκφωνήθηκαν και λόγοι⁷. Σήμερα, σε καιρούς ειρηνικούς και με διαφοροποιημένα τα ήθη και τις πρακτικές, όλα αυτά φαίνονται σκληρά, άγρια, απάνθρωπα. Τα χρόνια εκείνα όμως, μετά από αιώνων ανάλογες συμπεριφορές από μέρους των κατακτητών, η αποδοχή τέτοιων ακροτήτων ήταν πιο εύκολη.

Το ίδιο μιμήθηκαν και την άλλη συνήθεια των Τούρκων, το κόψιμο δηλαδή των αυτιών των σκοτωμένων. Όταν μάλιστα ήταν για αποστολή στον σουλτάνο τα πιάστωναν στο αλάτι. Μετά τη νίκη της Αράχωβας οι νικητές έκαναν το ίδιο. Ο Βλαχογιάννης δημοσίευσε στα «Προπύλαια» του 1900 γράμμα της εποχής της

⁵ Γιάννης Κορδάτος: Μεγάλη ιστορία της Ελλάδος. Νεώτερη Β' τόμος 11, 1821-1832. Εκδ. 20^{ος} αιώνας, Αθήνα, αχρονολ.

⁶ Βλ. Διον. Κόκκινος: Η Ελληνική Επανάστασις. Τόμ. 10^{ος}, Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1959.

⁷ Κορδάτος, ο.π.π.

μάχης, όπου γράφει για τα αυτιά που έστειλαν στην Κυβέρνηση του Ναυπλίου: «Αυτοί οι αιχμάλωτοι εσήκωναν εις επιμήκη δόρατα εννέα αρμαθιές αυτιά εις μήκος έκαστον δύο τσαπέλων σύκων. Εν μέσω δε των δορυφόρων τούτων υφούντο αι μιαραί κεφαλαί των αλκίμων και στρατηγοματικωτάτων μεγάλων αρχηγών Κεχαγιά μπέη και Μουσταφά μπέη»⁸. Ο Φωτιάδης επιλέγει: «Όχι, μας είναι αδύνατο να αποδεχτούμε τη σκοπιμότητα μιας τέτοιας φρίκης: Δεν μπορεί να ονομάζεις βαρβάρους τους άλλους κι όμως ν' ακολουθείς τις συνήθειές τους»⁹.

Μετά τη μάχη της Αράχωβας ο Καραϊσκάκης κινήθηκε σε περιοχές της Αττικής. Επόμενος στόχος η απελευθέρωση της Αθήνας. Αν και από ελληνικής πλευράς υπήρχε ήδη σχέδιο προσαρμοσμένο στα δεδομένα της τουρκικής πολεμικής τακτικής οι Τσορτζ και Κόχραν έκαναν τα δικά τους σχέδια. Όλα έγιναν πιο δύσκολα και πιο πικρά, όπως το είχε προβλέψει ο Καραϊσκάκης. Με ένταση και ανησυχία περνούσαν οι ώρες. Η αγωνία του Καραϊσκάκη για λανθασμένο πολεμικό σχέδιο ήταν μεγάλη.

Ήταν μεσημέρι 22 Απριλίου. Ο Καραϊσκάκης ξεκουραζόταν στο τσαντίρι του. Πριν ησυχάσει ακούστηκαν πυροβολισμοί, παρά τις διαταγές που είχαν δοθεί. Σηκώθηκε κι έφυγε έφιππος, μήπως σταματήσει το κακό. Χρειάστηκε να εμπλακεί και τραυματίστηκε το αλόγο του. Μετά από αυτό χρειάστηκε να βρει και να πάρει άλλο. Σ' αυτή την κατάσταση του ήρθε ένα βόλι στην βουβωνική χώρα, από κατεύθυνση που δημιουργεί πολλά ερωτηματικά για την προέλευσή του. Όταν πια δεν μπορούσε να σταθεί στο αλόγο και του πρότειναν βοήθεια, αρνείται τη μεταφορά του από στρατιώτες και συνεχίζει πεζός υποβασταζόμενος από πεζούς. Τον ανέβασαν στο πλοίο του Τσόρτζ όπου εξετάστηκε από φιλέλληνες γιατρούς. Αναφέρεται ο Ελβετός θαυμαστής του Κόχραν Gosse. Ο Καραϊσκάκης όμως είχε σταθερά στο νου του την μεταφορά του στη Σαλαμίνα, καθώς είχε μικρή εμπιστοσύνη στους γιατρούς του Κόχραν και του Τσορτζ, όχι για τις ιατρικές τους δεξιότητες αλλά για την καθαρότητα των προθέσεών τους. Οι τελευταίες του ώρες ήταν τραγικά ανθρώπινες, για τη φροντίδα της οικογένειάς του, για το μέλλον του στρατιωτικού σώματος που είχε οργανώσει και εμπνεύσει.

Για το αν ήταν τυχαίο ή κατευθυνόμενο το μοιραίο βόλι δεν είναι ακόμα ως σήμερα σαφές, αν και οι περισσότεροι υποστηρίζουν τη δεύτερη εκδοχή. Και ακόμα εκκρεμεί το δύσκολο ερώτημα ποιος σχεδίασε και οργάνωσε το μοιραίο γεγονός. Τα στοιχεία εξετάζονται ουσιαστικά στον «Καραϊσκάκη» του Δημ. Φωτιάδη, που δεν

⁸ Βλ. Γιαν. Βλαχογιάννη: Δημοσίευση επιστολής στην Εφημ. «Προπόλαια», σελ. 82, Αθήναι 1900. Εδώ από το βιβλίο «Καραϊσκάκης» του Δημ. Φωτιάδη.

⁹ Βλ. Δ. Φωτιάδης, ο.π.π. σελ. 596.

ξεχνά ούτε την υποθήκη του Καραϊσκάκη: να μείνετε μονιασμένοι γιατί έχετε με πολλούς εχθρούς να παλέψετε....

Ας δούμε όμως και τα υγειονομικά και ιατρικά ζητήματα του ανδρός: Η υγεία του Καραϊσκάκη σχετίζεται πολύ στενά με τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έζησε. Δεν προσδιορίζεται με ακρίβεια η πρώτη εκδήλωση της νόσου, άλλωστε συχνά τα πρώτα συμπτώματα είναι ασαφή, με δεκατική πυρετική κίνηση που μπορεί να διαλάβει, με βήχα που μπορεί να αποδοθεί και σε άλλα αίτια. Θορυβώδη φαινόμενα, τύπου αιμόπτυσης, δεν αναφέρονται στις πηγές που τον αφορούν. Άλλωστε δεν φαίνεται να πήρε ποτέ στα σοβαρά τα συμπτώματά του. Με τη γνωστή του στάση διακωμώδησης των πάντων, έπαιζε και με τη φυματίωσή του. «Είμαι ζαμπούνης», έλεγε χρησιμοποιώντας τη λέξη της εποχής, πιο συνηθισμένη τότε από το φθισικός και το χτικιάρης. Όταν όμως τον τσάκιζε ο βήχας, ο πυρετός και η σωματική εξάντληση αναγκαζόταν να περνάει αρκετό χρόνο της ημέρας του στο κρεβάτι, συνήθως σε κάποιο Μοναστήρι. Σε τέτοιο Μοναστήρι στα Άγραφα και κάτω από τέτοιες συνθήκες συναντιόταν με άλλες ομάδες επαναστατών, έκανε ακόμα και προσωρινές συμφωνίες ή ανακωχές με ηγέτες τουρκικών στρατιωτικών σωμάτων.

Σε πολύ κακή κατάσταση υγείας ήταν και τον Ιούνιο 1823, στην περιοχή των Τρικάλων και μετά στην περιοχή του Ασπροποτάμου, όταν ο Σκόδρας πασάς ετοιμαζόταν για πόλεμο. Ο εξουθενωμένος από τη φυματίωση Καραϊσκάκης έστειλε στον υπερασπιστή της περιοχής του Μάρκο Μπότσαρη τους άνδρες της ομάδας του και ο ίδιος αποτραβήχτηκε για νοσηλεία στο Μοναστήρι του Προυσού. Εκεί, τις 19 Αυγούστου 1823 φέρνουν νεκρό, σκοτωμένο στη μάχη του Κεφαλόβρυσου τον Μάρκο Μπότσαρη. Όταν ο Καραϊσκάκης κατέβηκε να αποχαιρετήσει τον συναγωνιστή ευχήθηκε, κατά την παράδοση, «Άμποτε, Μάρκο, κι εγώ από τέτοιο θάνατο να πάω».

Κατά την παραμονή του στον ορεινό τόπο του Προυσού, με τη φροντίδα και την περιποίηση των μοναχών, με την ανάπαυση από την προηγούμενη σκληρή ζωή, ο Καραϊσκάκης πείσθηκε να κάνει και ένα τάμα, μια προσφορά προς τον ναό υπέρ της υγείας του. Του υπέδειξαν ν' αφήσει στην Παναγία το μουλάρι του, καθώς δεν διέθετε άλλο ζώο το Μοναστήρι για τις καθημερινές του μεταφορές. Ο Καραϊσκάκης τήρησε την υπόσχεσή του, λέγοντας όμως και το σχόλιό του: «Πού να το ήξερα, Παναγία μου, πως ήθελες τάμα μουλάρι για να με γιάνεις... Λέγεται ακόμα πως άλλος του σύστησε να αφιερώσει κοσμήματα στην εικόνα της για να θεραπευθεί. Και πάλι το πνεύμα του Καραϊσκάκη: Αμ κι εσύ Παναγία μου γυναίκα είσαι, ήθελες τα

τζοβαΐρια¹⁰ σου για να με γιάνεις... Σε άρθρο του για τον Καραϊσκάκη ο Σπύρος Λουκάτος¹¹ γράφει ότι «στο Μοναστήρι αυτό σώζονται δύο πύργοι τους οποίους έκτισε ο Καραϊσκάκης κατά την παραμονή του. Τότε χρηματοδότησε και το ασημένιο πλαίσιο του καλύμματος της εικόνας της Παναγιάς, στο οποίο ακόμα και σήμερα διατηρείται η επιγραφή «Δι' εξόδων του γενναιοτάτου στρατηγού Καραϊσκάκη, χειρ. Γεωργίου Καρανίκα 1824». Στο Μοναστήρι του Προυσσού ο Καραϊσκάκης πρόσφερε και το καρυοφύλλι του. Το γεγονός των πολλών και σημαντικών προσφορών του αγωνιστή προς το Μοναστήρι δεν δηλώνει βεβαίως τη θεραπεία του, άλλωστε αυτό φαίνεται από την εξέλιξη της ιστορίας. Δηλώνει όμως τόσο την ευσέβειά του προς το θείο (και παρά την προς τα έξω συμπεριφορά του) όσο και την ικανοποίησή του από τη φροντίδα, τις περιποιήσεις των μοναχών και τις προσπάθειές τους για την ανακούφισή του. Βεβαίως και δεν είχε «γιάνει». Κι έτσι μετά τους πρακτικούς και μετά το τάμα αποφάσισε να απευθυνθεί και στην Επιστήμη. Τον Οκτώβριο του 1823 λοιπόν ταξιδεύει μέσα από περιπετειώδεις συνθήκες στην Κεφαλονιά για να επισκεφθεί επιστήμονες γιατρούς. Στο ταξίδι του αυτό συνοδεύτηκε από τον Ολλανδό γιατρό Μίλιγκεν ¹² (Julius Milingen), απεσταλμένο του αγγλικού φιλελληνικού κομιτάτου, και ο οποίος τελικά προσχώρησε στο στρατό του Ιμπραήμ. Η βρετανική «Προστασία» με τη (φιλοτουρκική) ουδετερότητά της δεν επέτρεψε την αποβίβαση του Καραϊσκάκη σε δύο λιμάνια, επιτρέποντάς του μόνο την αποβίβαση του Καραϊσκάκη στο λοιμοκαθαρητήριο του Αργοστολίου, όπου έμεινε υπό υγειονομική παρακολούθηση για τρεις ημέρες. Ίσως δε να βοήθησε η συνοδεία του Μίλιγκεν και οι παρεμβάσεις του κουμπάρου του από το Κίονι της Ιθάκης, γιατρού Φωκά Παΐση. Η διάγνωση της φυματίωσης ήταν ασφαλής και η κατάστασή του αξιολογήθηκε ως πολύ σοβαρή. Βεβαίως δεν υπήρχε αιτιολογική θεραπεία. Στον οπλαρχηγό, στον στρατηγό Καραϊσκάκη, συστήθηκε καλή τροφή, αποφυγή κόπωσης, προστατευμένη από ταιπωρίες και έκθεση σε καιρικά φαινόμενα διαβίωση. Πράγματα, δηλαδή, αδιανόητα για το «φόβητρο των Τούρκων», για τον «Αχιλλέα της Ρωμιοσύνης». Στο ταξίδι της επιστροφής το πλοίο τους προσάραξε στην Αγία Ευφημία της Κεφαλονιάς. Την επομένη ο Μίλιγκεν έφυγε για το Μεσολόγγι. Ο Καραϊσκάκης πήγε στην Ιθάκη στον κουμπάρο του Παΐση, όπου είχε έρθει από τον Κάλαμο και η οικογένειά του. Μετά την αναχώρησή είχε να αντιμετωπίσει, αρχές 1824, συκοφαντίες, αντιπαραθέσεις, μίσος και δίκη επί εσχάτη προδοσία. Μια δίκη που, τελικά, εξελίχθηκε σε παρωδία.

¹⁰ Τζοβαΐρι, πολύτιμος λίθος ή κόσμημα με πολύτιμο λίθο

¹¹ Βλ. Σπ. Λουκάτος: Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης στην Κεφαλονιά και την Ιθάκη Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1823. Στην ηλεκτρονική εφημερίδα kefaloniamaas.gr, 1 Μαρτίου 2018.

¹² Για τον Μίλιγκεν βλέπε σε διάφορα σημεία του παρόντος

Τις 2 Απριλίου 1824 και μια που η δίκη οδηγήθηκε σε γελοιοποίηση ο Μαυροκορδάτος αποφασίζει να κυκλοφορήσει προκήρυξη «των εγκλημάτων του Καραϊσκάκη», με τις υπογραφές 13 ακόμα από τους ανθρώπους του. Η προκήρυξη δεν θα άξιζε να δημοσιευθεί αν δεν ήταν ενδεικτική της κακίας- της χαιρεκακίας για την αρρώστια του Καραϊσκάκη. Ο συντάκτης των «Ελληνικών Χρονικών» μετά τη δημοσίευση της προκήρυξης σχολιάζει με διαχρονικά απαράδεκτο τρόπο: *«Η φθίσις τον κατήνησεν εις τον τρίτον βαθμόν, καθώς εβεβαίωσαν οι γιατροί και δεν θέλει ζήσει πολύν καιρόν ακόμη...»*. Τα ίδια λόγια είχε γράψει δύο μέρες πριν (7 Απρ. 1824) ο Μαυροκορδάτος σε γράμμα του στο Εκτελεστικό, οπότε και το άθλιο σχόλιο χρεώνεται σ' αυτόν: *«Εν τοσονούπω δε ελπίζεται ότι η ζωή του θέλει είσθε βραχυτάτη, επειδή αυτός είναι φθισικός και το πάθος του κατήνησεν εις τον τρίτον βαθμόν ούτε να περπατήσει δεν ημπορεί, ούτε να καβαλικεύσει, αλλά τον σηκώνουν εις φορείον...»*. Είναι ο ίδιος που αρκετά αργότερα είχε γράψει προς την «Επιτροπήν της Ζακύνθου»: *«Δυστυχώς ακόμη ζει...»*. Τη στάση αυτή του Μαυροκορδάτου με τα προφανή από τότε κίνητρα κατακρίνουν πολλοί, ανάμεσά τους ο Μακρυγιάννης: *«Ακούτε εσείς; Ο Καραϊσκάκης από δέκα χρονών παιδί κλέφτης, θα γύριζε με τους Τούρκους, όπου τους σκότωνε μέσα στους λόγγους και περπάταγε ξυπόλητος από μικρό παιδί για τη λευτεριά. Ο Εκλαμπρότατος, το ζυμάρι των Τούρκων, ο δουλευτής αυτών των Τούρκων, ο Μαυροκορδάτος, ο αγαπημένος των τυράγγων, κατάτρεχε τον Καραϊσκάκη να τον καταδικάσει εις θάνατον...»*. Κι άλλη φορά ο Μαυροκορδάτος είχε γράψει: *«Μου κατοφαίνεται πολλά όπου ηδυνήθη να φύγει από το μοναστήρι όπου τον εσφαλίσατε, ήθελα λάβει μεγάλην ευχαρίστησιν αν τον επιάνατε. Ελπίζω όμως αι κατάραι του Έθνους το οποίον αυτός κατατρέχει, να φθάσουν εν τάχει και να λάβει εκείνο όπου ζητεί...»*. Έτσι γράφει σε επιστολή του στον Γιάννη Ράγκο ο Φαναριώτης Μαυροκορδάτος (1824) που από κοινού με τους Τούρκους πολεμούσαν τον Καραϊσκάκη.

Ο «γιός της καλογριάς» και λαμπρός ήρωας της Επανάστασης, χρησιμοποίησε κάθε μέσο που μπορούσε ώστε να μη πεθάνει από τη φυματίωση που του είχε φθείρει τις σωματικές δυνάμεις και το κορμί του. Όλοι οι γιατροί έλεγαν το πόσο σοβαρή ήταν η κατάστασή του. Μεταξύ αυτών ήταν και ο γνωστός φιλέλληνας γιατρός Bailly. Όμως η ψυχική του δύναμη, η προσήλωσή του στο σκοπό της απελευθέρωσης της πατρίδας, η αγάπη των στρατιωτών του, ίσως και το μίσος των εχθρών του, τον στήριξαν έτσι που τελικά δεν πέθανε από τη φυματίωση που του είχε κάνει τη ζωή δυστυχισμένη. Διαφορετικός ήταν ο θάνατός του.

Το μνήμα του Γ.Καραϊσκάκη στο Ν.Φάληρο (φωτο του William J.Woodhouse, αρχές του 19^{ου} αι). Πιο πίσω ο τυμβος των αγωνιστών Ελλήνων και Φιλελλήνων. Πίσω δεξιά διακρίνεται το πέτρινο θεατράκι του Νέου Φαλήρου. Ενδιάμεσα μεσολαβεί το συμμαχικό κοιμητήριο.

Σημείωμα του Εκδότη: Το κείμενο αποτελεί συντομευμένη εκδοχή ομοίωτιπλου καφαλαίου που περιλαμβάνεται στον τόμο «Υγειονομικά Προβλήματα, Γιατροί και Ιατρική στα χρόνια της Επανάστασης του 1821». Το βιβλίο κυκλοφόρησε τους τελευταίους μήνες του 2020 από τις εκδόσεις S&G Solutions (382 σελ.).